

Kahden vuoden ihanne

Vanhempien ajatuksia sisarusten ikäeroihin vaikuttavista tekijöistä

Jenni Moisio
Helsingin yliopisto

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2016 (8)
Working paper no 8

Tiivistelmä

Suomessa ensimmäisen ja toisen lapsen syntymävälit ovat kaventuneet viime vuosikymmenten aikana. Syntymäväliden tiedetään vaikuttavan lasten ja vanhempien terveyteen sekä hyvinvointiin. Työpaperi esittää suomalaisten vanhempien mielipiteitä ja ajatuksia sisarusten ikäeroista, syventää tietoa lastensaannin ajoitukseen vaikuttavista tekijöistä sekä tutkii vanhempien ensimmäisen ja toisen lapsen syntymäväleihin vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimuksen aineisto on kerätty Ylen verkkosivuilla keväällä 2015 yhteistyössä Väestöliiton kanssa. Tässä analysoidaan niitä vastaajia, joilla oli vähintään kaksi lasta, jotka eivät olleet kaksoset (N=628).

Keskeisimpiä perusteluja eripituisille ikäeroille ovat käsitys sisarusten välisestä vuorovaikutuksesta, vanhemmuuteen ja arkeen liittyvät käytännölliset seikat sekä perheen talouteen ja työhön liittyvät näkökulmat. Lyhyellä ikäerolla sisarusten ajatellaan olevan läheisempiä leikkitovereita keskenään, mutta toisaalta myös riitelevän enemmän. Halu saada vauvavuodet ”kerralla pois alta” on myös argumentti lyhyen ikäeron puolesta. Samalla ajatellaan myös, että vanhempien jaksaminen voi olla parempi pidemmällä ikäerolla.

Perhepoliittiset etuudet vaikuttavat vastaajien mielestä päätökseen lastensaannin väleistä. Ikäerojen kaventumisen taustalla koetaan vaikuttavan myöhentynyt vanhemmuuteen siirtyminen sekä yhteiskunnassa vallitseva ihanne kahden vuoden ikäerosta.

Käsitys siitä, että sisarukset ovat parempia leikkitovereita, tulevat helpommin läheisiksi sekä huolehtivat toisistaan pitkällä ikäerolla, kasvattaa vastaajien ennustettua ensimmäisen ja toisen lapsen syntymäväliä puolella vuodella.

Sisällys

KÄSITTEITÄ	3
1 JOHDANTO	4
2 SYNTYMÄVÄLIT JA NIIDEN VAIKUTUKSET	5
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	7
4 TULOKSET	10
4.1 Sisarusten ikäerot: syyt ja perustelut	10
4.2 Ikäerojen perustelut avovastauksissa	15
4.2.1 Vanhemmuus	16
4.2.2 Sisarusten välinen dynamiikka ja kehitys	18
4.2.3 Perheen talous ja työ.....	20
4.3 Ikäerojen kaventumisen taustalla nähdyt syyt.....	21
4.4 Ikäerojen kaventumisen syyt avovastauksissa.....	24
4.4.1 Vanhemmuuden myöhentyminen	24
4.4.2 Yhteiskunnan ja sosiaalisen ympäristön vaikutus	25
4.5 Ensimmäinen syntymäintervalli taustamuuttujien valossa	28
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
LÄHTEET	35

KÄSITTEITÄ

Perheellistyminen: Perheellistymisellä tarkoitetaan parisuhteen muodostamista ja vanhemmuuteen siirtymistä. Suomessa perheellistyminen on myöhentynyt ja lapsia saadaan aiempaa vähemmän.

Syntymävälit / syntymäintervallit: Syntymäväli lasketaan ensimmäisen lapsen syntymästä seuraavan lapsen syntymään. Syntymäintervallilla tarkoitan tässä samaa kuin syntymävälillä.

Raskausväli: Raskausväli puolestaan lasketaan ensimmäisen lapsen syntymästä seuraavan hedelmöittymiseen. Raskausväli on siis aika, jolloin äiti ei ole raskaana.

1 JOHDANTO

”Sisarusten syntymävälit ovat kaventuneet.” Näin uutisoi muun muassa Iltalehti tammikuussa 2015 verkkosivuillaan, viitaten muutamaa kuukautta aiemmin ilmestyneeseen tutkimukseen, jossa todettiin, että suomalaisten sisarusten ikäerot ovat tihentyneet viimeisen 20 vuoden aikana noin puolella vuodella. Venla Bergin ja Anna Rotkirchin (2014) tutkimus sai paljon huomiota ilmestyessään, sillä liian lyhyet syntymävälit ovat riski vanhempien ja lasten terveydelle sekä hyvinvoinnille (esim. Conde-Agudelo ym. 2006) ja vaikuttavat myös lasten myöhempään kehitykseen (esim. Buckles & Munnich 2012). Vanhemmuuteen siirrytään varttuneempana kuin aiemmin, mikä voi osaltaan vaikuttaa ikäerojen kaventumiseen, mutta tällaisia syntymäväleihin vaikuttavia tekijöitä on tutkittu vielä verrattain vähän.

Kirjallisuudessa on havaittu, että vanhemmaksi tuloikä sekä äidin koulutustaso vaikuttavat lasten syntymäväleihin (mm. Berg ja Rotkirch 2014; Nabukera ym. 2009). Ruotsissa ja Australiassa on todettu myös perhepolitiikan piiriin kuuluvien etuuksien muutoksilla olevan selvä yhteys sisarusten saannin väleihin (Hoem 1993; Lalive & Zweimüller 2009) ja siksi onkin mielenkiintoista pohtia perhepolitiikan vaikutusta myös Suomen tilanteeseen. Suomessa universaalien perhepolitiikan piiriin kuuluvat lapsilisät, päivähoito sekä terveydenhuolto- ja koulutusjärjestelmät. Vanhemmille myönnettäviä etuuksia ovat lisäksi vanhempainpäiväraha ja kotihoidontuki, joka mahdollistaa vanhemmalle lapsen hoitamisen kotona kolmevuotiaaksi asti. (Lainiala 2014, 27.)

Yhteiskuntapoliittinen kiinnostus väestön lastenhankintatoiveisiin ja -aikeisiin länsimaissa on herännyt samoihin aikoihin syntyvyyden alenemisesta johtuvan huolen kanssa. On haluttu selvittää, missä määrin perhepolitiikan keinoin lastenhankintaan voitaisiin vaikuttaa. (Miettinen ja Rotkirch 2008, 19.) Syntyvyydestä ja lasten määrän alenemisesta ollaan huolissaan väestön ikääntymisen ja huoltosuhteen heikkenemisen takia. Hyvinvointiyhteiskunnassa, missä terveydenhuoltokulut, eläkkeet ja muut etuudet rahoitetaan työkäisen väestön maksamista veroista, voidaan pitää ongelmana lasten määrän vähenemistä suhteessa ikääntyvään väestöön. Sisarusten syntymäväleihin liittyen samoin voidaan pitää ongelmana myös sellaista kehitystä, jossa yksilöiden pahoinvointi tai sairastavuus lisääntyy.

Työpaperissa kartoitan vanhempien näkemyksiä hyvistä ja huonoista syntymäväleistä, sekä selvitän, millaisia perusteluita näille mielipiteille annetaan. On tärkeää tietää, millaiset tekijät vaikuttavat vanhempien päätöksiin lasten saantiväleistä, jotta yhteiskunnassa voidaan pyrkiä järjestämään sellaiset olosuhteet, jotka eivät kannusta terveydelle haitallisiin syntymäväleihin. Teksti on lyhennetty versio tutkielmasta Moisio (2016).

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia perusteluja ja syitä vastaajat antavat lasten ikäeroille?
2. Minkälaiden asioiden koetaan vaikuttavan sisarusten kaventuneiden ikäerojen takana?
3. Mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien esikoisen ja toisen lapsen syntymäväleihin?

2 SYNTYMÄVÄLIT JA NIIDEN VAIKUTUKSET

Arviot sopivista lastensaantiväleistä ovat jokseenkin yhteneväiset. Maailman terveysjärjestö WHO:n suositus on odottaa 24 kuukautta edellisen lapsen syntymästä seuraavan yrittämiseen (WHO 2007). Bao-Ping Zhu (2005) on esittänyt 18–23 kuukautta optimaaliseksi raskausväliksi komplikaatoriskin minimoimiseksi. Metsästäjä-keräilijä yhteisöissä toteutetuista tutkimuksista voidaan päätellä, että ihmisen luontainen, lajityypillinen lisääntymissykli on noin 3 vuotta (Galdikas ja Wood 1990, [artikkelissa Berg ja Rotkirch 2014]). Raskausvälin ollessa noin 24 kuukautta, syntymäväliksi tulee melkein kolme vuotta.

Suomessa syntymävälit ensimmäisen ja toisen lapsen välillä ovat kaventuneet naisilla keskimäärin melkein neljästä vuodesta hieman yli kolmeen vuoteen ja miehillä yli kolmesta ja puolesta vuodesta kolmeen vuoteen 1955 ja 1965 syntyneiden vanhempien välillä. Lisäksi lyhyiden, alle 27 kuukauden, syntymäväliden osuus kaikista syntymäväleistä on kasvanut 30 prosentista 40 prosenttiin. Vuosina 1916–1930 syntyneiden naisten ensimmäinen syntymäintervalli on ollut keskimäärin 39 kuukautta ja alle kahden vuoden syntymäväliden osuus on ollut noin 39 prosenttia (OSF 1975 [artikkelissa Berg ja Rotkirch 2014, 82]). Näyttää siis siltä, että naisilla syntymävälit ovat palanneet 1900 -luvun alkupuoliskon tasolle, vaikka syntymäväliden pituus kävi välillä korkeammalla. Myös lyhyiden syntymäväliden osuus on lähentynyt 1900-luvun alkupuoliskolla syntyneiden naisten lyhyiden syntymäväliden osuuksien tasoa.

Lyhyiden syntymäväliden tiedetään lisäävän riskiä jälkimmäisen lapsen kohdalla synnytyksen ja raskauden aikaisiin komplikaatioihin, kuten ennenaikaiseen syntymään (Fuentes-Afflick & Hessol 2000; de Weger 2011), matalaan syntymäpainoon (Basso ym. 1998; Rawlings ym. 1995) ja lapsen pienikokoisuuteen raskausaikaan nähden (Zhu ym. 1999; Conde-Agudelo ym. 2006). Myös neonataalisten, eli kuukauden sisällä syntymästä tapahtuvien, kuolemien riskin on todettu kasvavan lyhyillä syntymäväleillä (Grisaru-Granovsky 2009). Toisaalta tutkimuksissa on myös havaittu liian pitkien raskausvälien (yli 49 kuukautta) olevan yhteydessä myöhemmän lapsen matalaan syntymäpainoon, ennenaikaiseen syntymään ja lapsen pienikokoisuuteen raskausaikaan nähden (mm. Firdous ym. 2014). Sisarusten syntymäväliden on todettu olevan yhteydessä myös lasten käytösongelmiin (Crowne ym. 2012, 1416–1418) sekä autismiin (Cheslack-Postava 2011, 248–251) ja muihin psyykkisiin sairauksiin (Riordan ym. 2012).

Viimeaikaista tutkimusta syntymäväliden pidempiäaikaisia vaikutuksia vanhempiin on tehty muun muassa Norjassa, jossa havaittiin, että sekä äitien että isien ennen aikainen kuolleisuus lisääntyi perheissä, joissa oli kahdesta kolmeen lasta alle 18 kuukauden syntymäväleillä. Lyhyt syntymäväli ensimmäisen ja toisen lapsen kohdalla oli yhteydessä myös vanhempien kohonneeseen lääkkeiden käyttöön. Hyvin pitkällä syntymäväleillä ei havaittu olevan yhteyttä kuolleisuuteen eikä lääkkeiden käyttöön. Yllättävää tuloksissa oli se, että ne antoivat viitteitä useamman lyhyen syntymäväliden kumulatiivisesta vaikutuksesta miesten kuolleisuuteen. (Grundy & Kravdal 2014, 959–963.) Myös Sanna Read ym. (2011, 211) sekä Agustin Conde-Agudelo ja José M Belizán (2000) ovat todentaneet yhteyden lyhyiden syntymäväliden ja vanhempien terveysongelmien riskin lisääntymisen välillä.

Syntymäväliden vaikutus lapsiin on verrattain selkeä, mutta vanhempien osalta tulokset ovat osin ristiriitaisia. Voi olla, että vanhempien kohdalla negatiiviset vaikutukset toimivat monimutkaisempien mekanismien kautta kuin lasten kohdalla, jolloin syntymäväliden vaikutus ei ole niin suoraviivaisesti tulkittavissa. Esimerkiksi lisääntyntä lääkkeidenkäytön yhteyttä on vaikea kuvitella suoraan syntymäväleihin yhteydessä olevaksi asiaksi. Tämä vaikutus voi toimia esimerkiksi stressin, kiireen ja ajanpuutteen kautta, joita lähekkäin syntyneet pienet lapset saattavat aiheuttaa.

Kehittyneissä länsimaissa korkea esiköisen saamisikä näyttää lyhentävän eniten syntymävälejä korkeasti koulutetuilla naisilla. Tämä näyttäisi olevan tarkoituksen mukaista; korkeasti koulutetut naiset suunnittelevat lasten hankinnan tiheämmin välein kuin nuoremmat ja ei-korkeasti koulutetut. (Berg ja Rotkirch 2014; Gemmill ja Lindberg 2013.) Alison Gemmill ja Laura Lindberg (2013) arvioivat, että Yhdysvalloissa voitaisiin vähentää lyhyiden syntymäväliden osuuksia 35 prosentista 23 prosenttiin, jos kaikki epätoivotut tai väärin ajoitetut raskaudet pystyttäisiin estämään. Vastaavia lukuja ei tietääkseni ole laskettu Suomessa, mutta on huomioitava, että kaikki lyhyet raskausvälit eivät kehittyneissä länsimaissakaan ole tarkoituksenmukaisia.

Australiassa ja Ruotsissa on lisäksi huomattu seuraavan sisaruksen syntymän ajankohdan olevan yhteydessä vanhempainpäivärahan pituuteen. (Lalive & Zweimüller 2009, 1377–1400; Hoem 1993, 27). Esimerkiksi Ruotsissa muutettiin 80-luvulla edelliseen palkkaan sidottua vanhempainrahantasoja niin, että korvaus jatkui muuttumattomana, jos seuraava lapsi syntyi 24 kuukauden sisällä edellisen syntymästä. Vanhemmat kiihdyttivät tällöin lasten saanninvälejä, optimoiden perheen taloudelliset tuet. Perhepoliittiset toimenpiteet saattavat myös Suomessa vaikuttaa vanhempien päätöksiin lasten saannin väleistä.

Mielipiteet sisarusten ikäeroista voivat kummuta perheen ulkopuolelta yhteiskunnasta, kuten työllisyydestä ja vanhempainpäivärahoista, mutta myös perheen sisältä tulevat tekijät voivat vaikuttaa. Sisarusten ajatellut keskinäiset suhteet ja Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuillakin todettu seikka pienten ikäerojen haastavuudesta ja

uuvuttavuudesta vanhemmille (MLL Vanhempainnetti 2015) voivat vaikuttaa päätökseen seuraavan lapsen hankinnasta, mutta aiheesta ei ole tehty sen suuremmin tutkimusta. Vanhemmat voivat ajatella, että lyhyellä ikäerolla sisaruksista on seuraa toisilleen tai toisaalta pidemmällä ikäerolla vanhempi voi auttaa nuoremman hoivaamisessa. Sisarusten ikäerojen vaikutusta heidän välisiin suhteisiinsa tutkittaessa on huomattu, että lyhyt ikäero ei takaa sitä, että sisaruksista tulisi automaattisesti läheisempiä keskenään, mutta lyhyellä ikäerolla sisarusten välillä näyttää olevan enemmän konflikteja kuin pidemmän ikäeron sisarusten välillä (Furman ja Buhrmester 1985, 457; Stocker ym. 1997, 217). Nyt käsillä oleva tutkimus valottaa myös näitä syntymäväleihin liittyviä ilmiötä.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksen aineiston on kerännyt Väestöliitto yhdessä Ylen kanssa alkukesästä 2015. Aineisto on kerätty verkkokyselytutkimuksena. Vastaajilta pyydettiin mielipiteitä ja kokemuksia hyvästä sekä huonosta lastensaannin välistä. Kysely liittyi Väestöliiton julkaisemaan tutkimukseen (Berg ja Rotkirch 2014), jossa havaittiin sisarusten ikäerojen kaventuneen Suomessa viime aikoina. Tutkimuksen tuloksista uutisoitiin useiden lehtien ohella (mm. Iltalehti 10.1.2015: Uusisuomi 7.1.2015; Kouvolan Sanomat 7.1.2015) myös Ylen puoli yhdeksän Uutisissa toukokuussa 2015, jonka jälkeen kysely avautui Ylen verkkosivuilla. Kysely oli auki kolme kuukautta elokuun alkuun saakka.

Verkossa tapahtuvaa kyselytutkimusta on kritisoitu sen metodologisista ongelmista (mm. Krantz & Dalal 2000; Azar 2000). Samuel D. Gosling kumppaneineen (2004) on löytänyt kuitenkin viitteitä verkkoaineistojen laadun puolesta ja heidän johtopäätös on, että internetaineistot eivät ole edustavia, mutta eivät myöskään niin huonoja kuin yleisesti ehkä uskotaan.

Tämän aineiston vastaajien mielestä lasten ikäerot ja syntymävälit ovat olleet jollain lailla merkittäviä heidän elämässään ja he ovat kokeneet, että heillä on sanottavaa aiheesta. Suomessa seurataan aktiivisesti Ylen uutisia (Finnpanel 2015a), missä kyselystä kerrottiin, sekä käytetään yleisesti internetiä (SVT 2015b), joten voidaan olettaa, että kysely tavoitettavuus on ollut kohtuullinen. Vastaajien asuinpaikasta, sosioekonomisesta asemasta, koulutuksesta tai tulotasosta ei ole tietoa. Naiset vastasivat innokkaammin kyselyyn, mutta määrällisesti miehiäkin vastasi yli toista sataa. Aineiston rajoituksiin lukeutuu myös se, että kaikki iät ja syntymävälit ovat vuoden tarkkuudella merkattu. Aikaisemmissa tutkimuksissa syntymävälit on usein ilmoitettu kuukauden tarkkuudella ja tämä heikentää jonkin verran tulosten vertailukelpoisuutta.

Kyselylomake koostui yhdestätoista itsenäisestä kysymyksestä. Aluksi tiedusteltiin vastaajan ihanteellisena pitämää syntymäväliä, johon sai vastata numeerisesti ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Kysymys 2 oli monivalintakysymys, jossa tiedusteltiin muun muassa mielipiteitä siitä, tappelevatko sisarukset enemmän, jos ikäero on lyhyt tai pitkä.

Vastausvaihtoehdot olivat ”pieni ikäero (korkeintaan 2 vuotta)”, ”suuri ikäero (yli 3 vuotta)” ja ”en osaa sanoa tai ei väliä”. Kysymyksessä 4 kysyttiin, perustuvatko vastaukset omiin lapsuuden kokemuksiin, omiin tai lähipiirin lapsiin, molempiin näistä vaihtoehdoista vai ei kumpaankaan näistä vaihtoehdoista. Myös kysymys 5 oli monivalintakysymys, jossa esitettiin erilaisia väittämiä ikäerojen kaventumisten syistä, muun muassa esitettiin, että pitkät syntymävälit haittaavat äidin työssäkäyntiä. Vastausvaihtoehdot olivat ”tärkeä syy”, ”ei tärkeä syy” ja ”en osaa sanoa”. Kyselyssä oli kolme avointa kysymystä (3, 6 ja 7), mihin vastaajat saivat kertoa omin sanoin kokemuksiaan ja näkemyksiään lasten syntymäväleistä. Taustatietoina (kysymykset 8, 9, 10 ja 11) kysyttiin vastaajan ikää, sukupuolta ja mahdollisten omien lasten syntymävuosia.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut vanhempien näkemyksistä ja mielipiteistä sekä heidän ensimmäisen ja toisen lapsen syntymäväleistä. Tämän rajauksen vuoksi otin analyysiin mukaan vain sellaiset vastaajat, joilla on vähintään kaksi lasta, jotka eivät ole kaksoiset. Toimenpiteen jälkeen aineistoon jäi 628 vastaajaa. Heistä naisia oli 499 (79.5 %) ja miehiä 129 (20.5 %). Vastaajien keski-ikä oli 40.8 vuotta ja keskihajonta iässä 9.5 vuotta. Nuorin naisvastaaja oli 21 vuotta ja nuorin miesvastaaja 26 vuotta. Vanhin naisvastaaja oli 71 vuotta ja vanhin miesvastaaja 69 vuotta. Suurin osa kaikista vastaajista sijoittui ikähaitarille 30–49 vuotta.

Vastaajilla oli keskimäärin 2.8 lasta (Taulukko 1) ja yleisin lapsiluku (51.8 %) oli kaksi lasta. 33.9 prosentilla oli puolestaan 3 lasta, 4 lasta oli enää 8.1 prosentilla ja 5 lasta tai enemmän sitäkin harvemmalla. 40 prosenttia vastaajista oli ollut iältään 25–29 vuotta, kun ensimmäinen lapsi syntyi. Lähes saman verran vastaajia sijoittui tämän ikäluokan molemmille puolille. Ensimmäisen lapsen saajien keski-ikä oli aineistossa 27.6 vuotta, ja ensisynnyttäjien keski-ikä 27.1 vuotta, mikä on puolitoista vuotta vähemmän kuin suomalaisten nykyinen ensisynnyttäjien keski-ikä 28.6 vuotta.

Suomalaisten syntymävälit ovat kaventuneet viime aikoina, ollen nyt keskimäärin reilun kolmen vuoden paikkeilla (Berg ja Rotkirch 2014, 76), joten tämän aineiston vanhempien ensimmäisen ja toisen lapsen syntymävälit näyttävät olevan keskiarvallisesti vielä pienemmät kuin kaikkien suomalaisten.

Taulukko 1. Muuttujien tunnusluvut.

	N	Keskiarvo	Mediaani	Keskihajonta	Minimi	Maximi
Ikä	626	40.8	39	9.5	21	71
Lasten lukumäärä	628	2.8	2	1.2	2	15
Vanhemmaksi tuloikä	625	27.6	28	5	15	47
Ensimmäinen intervalli	628	2.7	2	2	1	23
Ihanteellinen syntymäväli	626	2.7	2,5	1.1	0	14

Aineiston kuvailussa käytin frekvenssi- ja prosenttijakaumataulukoita sekä kuvioita. Tein SPSS -tulosteista yhteenvetotaulukoita taulukkolaskentaohjelmalla tulosten raportointia varten. Muuttujien välisiä yhteyksiä tutkin ristiintaulukoinnin avulla. Syntymäintervalliin vaikuttavia tekijöitä tutkin regressioanalyysin avulla. Merkitsevyyseroja tutkin khin-neliötestillä ja t-testillä (95 % merkitsevyysero).

Monivalintakysymyksessä 2 kysyttiin vastaajien mielipiteitä siitä, millaisella ikäerolla tietyt seikat ovat paremmin. Näistä ikäerojen perusteluista muodostettiin 2 summamuuttujaa, jotka olivat (i) *sisarussuhteet* ja (ii) *työssäkäynti, hyvinvointi ja parisuhde*. Ensimmäisessä summamuuttujassa oli mukana muuttujat ”Sisarukset ovat toisilleen leikkikavereita” ja ”sisarukset oppivat huolehtimaan toisistaan”. Lisäksi mukana olivat muuttujat ”sisarukset riitelevät enemmän”, ”sisarukset ovat toisilleen mustasukkaisia” ja ”sisarusten suhde jää helposti etäiseksi” (käännettyinä). Toiseen summamuuttujaan otettiin mukaan muuttujat ”vanhempien työssäkäynnin kannalta on parempi”, ”äidin terveyden ja jaksamisen kannalta on parempi” ja ”vanhempien parisuhteen kannalta on parempi”. Ensimmäisen summamuuttujan Cronbachin alfa-kerroin oli 0.63 ja toisen 0.72. Muuttujista ”on vaara, ettei esikoinen saa tarpeeksi huomiota” ja ”on vaara, ettei viimeksi syntynyt saa tarpeeksi huomiota” (käännettyinä) ei muodostettu summamuuttujaa, sillä näiden alfa-kerroin jäi alhaiseksi (0.46). Nämä muuttujat ovat mukana analyyseissa itsenäisinä.

Faktorianalyysin estimaatiomenetelmänä käytin *Principal Axis Factoring* –menetelmää. Rotaatiomenetelmänä käytän vinokulmaista *Direct Oblimin* –rotaatioita, joka sallii faktoreiden keskinäisen korreloinnin.

Käytän saatuja faktoripisteitä ensimmäisinä selittävinä tekijöinä regressioanalyysissa selittämään vastaajien ensimmäistä intervallia. Faktoripisteet ovat siis ensimmäinen selittäjä ensimmäiselle syntymäintervallille, jonka jälkeen vakioin vanhemmaksi tuloian, sukupuolen ja omien lasten lukumäärän.

Avointen kysymysten analysoinnissa hyödynnän sisällönanalyysia. Analyysitavan valintaa ohjasivat tutkimuskysymykset, sekä aineiston keruutapa. Aloitin siirtämällä avokysymysten vastaukset Atlas.Ti ohjelmaan tunnistetietojen kanssa, jonka jälkeen luin vastauksia läpi. Toteutin analyysia aineistolähtöisesti (Kyngäs ja Vanhanen 1999, 5), pitäen kuitenkin teorian merkityksen mielessäni. On huomattava, että vastaajien kirjoituksia saattoi ohjata lomakkeen muut kysymykset, jotka esitettiin ennen avokysymyksiä. Kuitenkin avovastauksista nousi esiin paljon sellaista informaatioita, jota ei ollut kysytty muualla lomakkeessa. Alustavan lukukerran jälkeen aloitin lukemisen alusta muodostaen samalla alustavat koodit havaitsemilleni teemoille. Analyysiyksikkönä, eli koodiyksikkönä käytin yleensä yhtä lausetta tai ajatuskokonaisuutta. Analyysiyksikön pituus vaihteli sen mukaan, kuinka paljon vastaaja oli kirjoittanut tekstiä. Sen jälkeen luin vastaukset läpi uudelleen ja korjasin luokituksia vielä kahteen kertaan lopullisten luokkien saamiseksi. Sitten yhdistin saadut koodit ylempiin kategorioihin sen mukaan, missä kirjoitettiin samoista asioista, mutta eri kannalta. Ikäerojen perusteluissa muodostin seuraavat yläkategoriat: *vanhemmuus ja arki, sisarusten välinen dynamiikka ja kehitys sekä perheen talous ja työ*. Ikäerojen kaventumisen taustalla vaikuttavien tekijöiden yläkategoriat olivat: *lapsia saadaan vanhempnana ja yhteiskunnan ja sosiaalisen ympäristön vaikutus*.

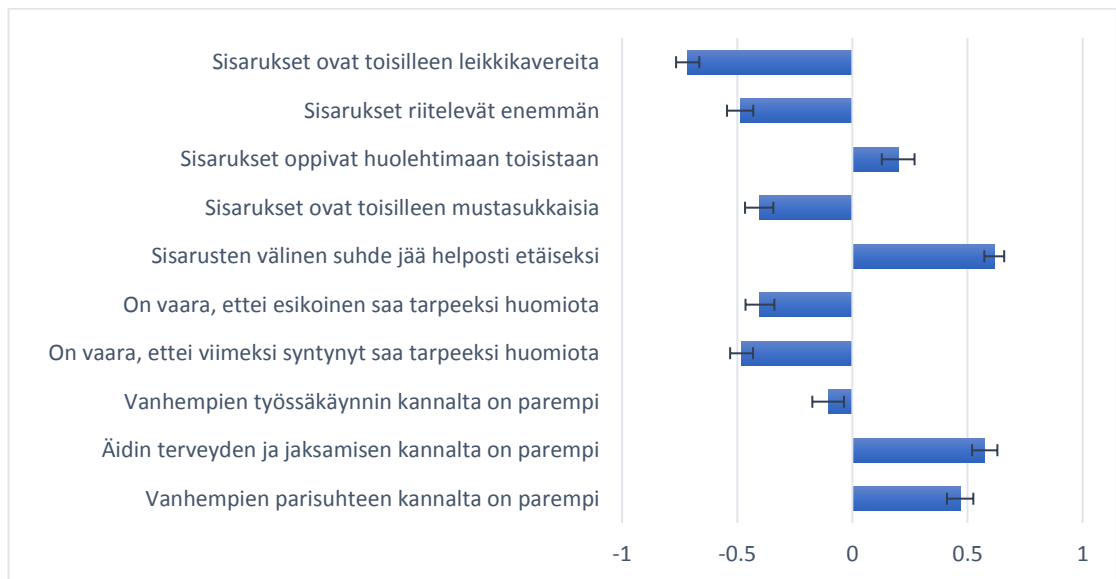
4 TULOKSET

4.1 Sisarusten ikäerot: syyt ja perustelut

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, onko pieni vai suuri ikäero parempi eri väittämien kohdalla, koskien sisarusten suhteita, lasten huomiointia ja vanhempien työssäkäyntiä, parisuhdetta sekä hyvinvointia. Kuviossa 1 on esitetty väittämien tulosten keskiarvot, jossa -1 tarkoittaa pientä ikäeroa ja 1 suurta ikäeroa. Kuvioista nähdään, että väittämät leikkikaveruus, riitely, mustasukkaisuus ja huomioinnin vaikeus saavat keskiarvoksi noin -0.5. Tämä tarkoittaa, että keskiarvollisesti vastaajat ovat kallistuneet pienen ikäeron kannalle näissä asioissa. Sisarusten nähdään olevan pienellä ikäerolla leikkikavereita toisilleen, mutta toisaalta riitelevän enemmän ja olevan mustasukkaisempia. Vanhempien kannalta sisarusten riittävän huomioinnin nähdään myös olevan suuremmissa riskissä vaarantua pienellä ikäerolla kuin suurella.

Etäiseksi jäämisen, äidin paremman terveyden ja jaksamisen sekä vanhempien paremman parisuhteen kohdalla keskiarvot ovat noin 0.5, mikä tarkoittaa, että näissä väittämässä vanhemmat ovat kallistuneet enemmän suuren ikäeron puolelle. Sisarusten suhteet saattavat helpommin jäädä suurella ikäerolla etäiseksi, mutta äidin terveyden ja jaksamisen sekä vanhempien parisuhteen kannalta suuri ikäero näyttää parempana. Sisarusten toisistaan huolehtimista ja vanhempien työssäkäynnin helpoutta koskevat väittämät saivat keskiarvot läheltä nollaa (0.2 ja -

0.1), eli vastaajat ovat jakautuneet tasaisemmin suuren ja pienen ikäeron kannalle, tai vastanneet, että ikäerolla ei ole merkitystä.

Kuvio 1. Sisarusten ikäerojen perustelujen keskiarvot (-1= pieni ikäero, 1= suuri ikäero), mukana 95 % luottamusvälit.

Seuraavaksi tarkastellaan ikäerojen ulottuvuuksia tarkemmin vastaajan sukupuolen mukaan. Tulokset on koottu taulukkoon 2. Sukupuolella oli merkitystä vastaamisessa esikoisen ($p=0.000$) ja toisen lapsen ($p=0.003$) huomiointia, äidin terveyttä ja jaksamista ($p= 0.019$) sekä vanhempien parisuhdetta ($p= 0.011$) koskevilla väittämillä. Naiset olivat yksimielisemmin huolissaan lasten riittävästä huomioinnista lyhyellä ikäerolla sekä selkeämmin sitä mieltä, että äidin terveys ja jaksaminen sekä parisuhde voivat paremmin pidemmällä ikäerolla.

Taulukko 2. Sisarusten ikäerojen perusteluja sukupuolen mukaan (%).

	Sukupuoli (N)	Pieni ikäero	En osaa sanoa tai ei väliä	Suuri ikäero
Sisarukset ovat toisilleen leikkikavereita	Nainen (499)	81	8	11
	Mies (129)	86	6	8
	Yhteensä (628)	82	8	11
Sisarukset riitelevät enemmän	Nainen (499)	63	24	13
	Mies (129)	61	23	16
	Yhteensä (628)	63	24	14
Sisarukset oppivat huolehtimaan toisistaan	Nainen (499)	33	14	53
	Mies (129)	33	13	54
	Yhteensä (628)	33	14	53
Sisarukset ovat toisilleen mustasukkaisia	Nainen (499)	59	22	19
	Mies (129)	61	23	17
	Yhteensä (628)	59	22	19
Sisarusten suhde jää helposti etäiseksi	Nainen (499)	3	33	63
	Mies (129)	3	26	71
	Yhteensä (628)	3	32	65
On vaara, ettei esikoinen saa tarpeeksi huomiota ***	Nainen (499)	66	17	17
	Mies (129)	38	32	30
	Yhteensä (628)	60	20	20
On vaara, ettei viimeksi syntynyt saa tarpeeksi huomiota **	Nainen (499)	59	35	6
	Mies (129)	43	44	12
	Yhteensä (628)	56	37	8
Vanhempien työssäkäynnin kannalta on parempi	Nainen (499)	42	23	35
	Mies (129)	52	19	30
	Yhteensä (628)	44	22	34
Äidin terveyden ja jaksamisen	Nainen (499)	11	16	72

kannalta on parempi *	Mies (129)	16	25	60
	Yhteensä (628)	12	18	70
Vanhempien parisuhteen	Nainen (499)	13	23	64
kannalta on parempi *	Mies (129)	20	31	50
	Yhteensä (628)	14	25	61

Tilastollinen merkitsevyys: * p <0.05, ** p <0.01, *** p <0.001

Yllä olevista ikäerojen perusteluista muodostettiin kaksi summamuuttujaa, jotka olivat (i) *Sisarussuhteet* ja (ii) *Työssäkäynti, hyvinvointi ja parisuhde*. Muuttujista ”on vaara, ettei esikoinen saa tarpeeksi huomiota” ja ”on vaara, ettei viimeksi syntynyt saa tarpeeksi huomiota” ei muodostettu summamuuttujaa, mutta muuttujat ovat analyysissa mukana itsenäisinä. Ensimmäinen summamuuttuja kuvaa vastaajien asenteita siitä, millaisella ikäerolla sisarussuhteet ovat paremmat. Toinen summamuuttuja kuvaa puolestaan ikäeronäkemyksiä työssäkäynnin, äidin hyvinvoinnin ja parisuhteen kannalta. Kolmas ja neljäs muuttuja kuvaavat vastaajien näkemyksiä siitä, millaisella ikäerolla lasten riittävä huomioiminen on helpompaa. Näitä muuttujia tarkasteltiin vastaajan oman ensimmäisen syntymäintervallin sekä vastaajan vanhemmaksi tuloiän valossa.

Tässä aineistossa vastaajan ensimmäisen ja toisen lapsen syntymäväli vaikuttaa voimakkaasti siihen, pitääkö vastaaja pientä vai suurta ikäeroa parempana vaihtoehtona sisarussuhteiden, vanhempien työssäkäynnin ja parisuhteen, äidin hyvinvoinnin sekä lasten huomioinnin kannalta. Vanhemmat vastasivat pääsääntöisesti sen mukaan, millainen heidän omien ensimmäisten lasten syntymäväli on ollut. Jos lapset ovat syntyneet lähempänä toisiaan, näyttäytyy lyhyt ikäero parempana näiden väittämien kohdalla ja vastaavasti pidempi ikäero omien lasten välissä saa vastaamaan, että pitkä ikäero on parempi. Tilastollisesta merkitsevyydestä kertovat p-arvot ovat kaikissa kohdissa ≤ 0.001 . (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Sisarususten ikäerojen perusteluja tarkasteltuna vastaajan ensimmäisen intervallin mukaan (%).

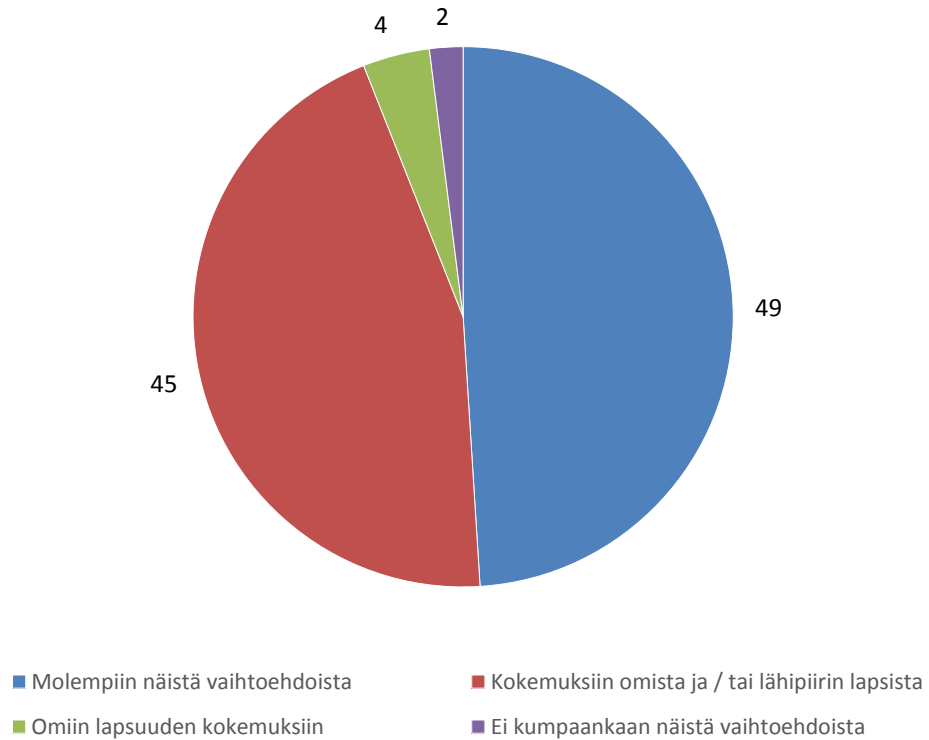
	Ensimmäinen intervalli (N)	Pieni ikäero	Ei osaa sanoa tai ei väliä	Suuri ikäero
Sisarussuhteet ***	Alle 2 v (143)	69	8	23
	2-3 v (229)	60	11	29
	3-4 v (122)	22	16	62
	4 v tai yli (134)	25	12	63
	Yhteensä (628)	47	11	42
Työ, hyvinvointi ja parisuhde ***	Alle 2 v (143)	36	15	48
	2-3 v (229)	28	17	55
	3-4 v (122)	7	12	80
	4 v tai yli (134)	12	5	84
	Yhteensä (628)	23	13	65
Esikoisen huomiointi **	Alle 2 v (143)	31	19	50
	2-3 v (229)	18	24	58
	3-4 v (122)	11	21	68
	4 v tai yli (134)	19	14	66
	Yhteensä (628)	29	20	60
Seuraavan lapsen huomiointi **	Alle 2 v (143)	11	46	43
	2-3 v (229)	8	38	54
	3-4 v (122)	6	36	58
	4 v tai yli (134)	5	25	70
	Yhteensä (628)	8	37	56

Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

Samoja muuttujia tarkasteltiin myös vastaajan vanhemmaksi tuloiän mukaan, mikä ei kuitenkaan osoittautunut tässä tilastollisesti merkitseväksi muuttujaksi.

Vastaajilta kysyttiin, mihin heidän käsityksensä edelle olevista kysymyksistä ensisijaisesti perustui. Kuviosta 2 nähdään, että lähes puolet vastaajista perusti käsityksensä kokemuksiinsa omista ja/tai lähipiirin lapsista sekä omiin lapsuuden kokemuksiinsa. Lähes

yhtä paljon vastaajista sanoi, että suurin vaikuttaja käsityksille on ollut pelkästään omat ja/tai lähipiirin lapset. Vain muutama vastaaja totesi kokemustensa perustuvan vain omaan lapsuuden kokemuksiin ja 2 % vastasi, että näkemykset eivät perustu annettuihin vaihtoehtoihin.

Kuvio 2. Mihin vastauksesi ensisijaisesti perustuu (%)?

4.2 Ikäerojen perustelut avovastauksissa

Avovastausten analysoinnilla halusin syventää ymmärrystä siitä, miten erilaisia ikäeroja perustellaan. Etsin tekstivastauksista mainintoja eri tekijöistä, joiden vastaajat kokivat vaikuttavan sisarusten syntymäväleihin. Aluksi vastauksista hahmottui erottelu ja vastakkainasettelu pienen sekä suuren ikäeron välillä. Ikäerojen erottelun jälkeen teksteistä hahmottui vanhempien erilaisia katsantokantoja ja aiheeseen liittyvää teoriaa hyödyntäen ryhmittelin vastauksia ylempiin kategorioihin sen mukaan, kirjoitettiinko niissä *arjen sujuvuudesta ja vanhemmuudesta, sisarusten välisestä dynamiikasta ja kehityksestä vai perheen taloudesta ja työstä*. Mielenkiintoista oli, että molempien ikäerojen puolesta argumentoitiin osin samoilla teemoilla, kuten äidin helpommalla työssäkäynnillä. Perustelut olivat myös osin päällekkäisiä niin, että toiset vastaajat näkivät saman asian negatiivisena ja toiset positiivisena. Tämä tuli esiin esimerkiksi pohdittaessa mahdollisuutta, että isosisarus auttaisi pienemmän hoidossa.

4.2.1 Vanhemmuus

Vanhemmat voivat kokea, että pikkulapsivuosien eläminen omana vaiheenaan auttaa jaksamaan, kun tietää, että valvominen ja arjen intensiivisyys helpottuvat pian. Tämä monivalintakysymyksissäkin tärkeäksi osoittautunut vaihtoehto nousi myös esiin vanhempien omissa pohdinnoissa sisarusten ikäeroista. Pikkulapsuvaihe saatettiin kokea rankkana, mutta samalla nähtiin, että univajeen jaksaa paremmin omana elämänvaiheenaan, kun valvomista ei tarvitse aloittaa uudelleen seuraavan lapsen kohdalla. Suurella ikäerolla seuraava lapsi saatetaan kokea suurena elämänmuutoksena samalla tavalla kuin ensimmäinen vauva, ja myös tästä syystä lapset saatetaan haluta tehdä lähekkäin.

”Pienempi ikäero on parempi vanhempien kannalta, lapsiluku kertaalleen valmiiksi, 5 vuotta kärsimystä, sitten helpottuu.” (Nainen 43v.)

”Kerralla unettomat yöt ja vauva-arki tulee kärsittyä, ettei tarvitse montaa kertaa aloittaa alusta.” (Nainen 39v.)

”Uusi vauva on perheelle pienempi kriisi ja elämänmuutos, kun ikäero on pieni.” (Nainen 39v.)

Pidempi ikäero nähtiin parempana sitä vastoin juuri sen takia, että lasten välissä ehtii nukkua muutaman vuoden kunnolla, jolloin jaksaa taas paremmin valvoa uuden vauvan kanssa. Vanhempien unenpuutteen nähtiin vaikuttavan koko perheeseen ja lisäävän riskiä henkiseen ylikuormittumiseen. Lasten eriaikaisen vaippaiän ja esikoisen omatoimisuuden pidemmällä ikäerolla nähtiin lisäävän arjen sujuvuutta.

”Pienessä ikäerossa on koko perheen taakkana tauoton univelka, josta vanhemmat eivät ehdi palautua ennen uuden lapsen tuloa ja uusia valvomisia. Univelka vaikuttaa kaikkiin elämän alueisiin.” (Nainen 35v.)

”Kaksi vaippaikäistä = tosi työlästä. Kaksi yöllä heräilijää = uuvuttavaa.” (Nainen 38v.)

”Ei kahta samaan aikaan vaipoissa jos ikäero 3+ [vuotta].” (Mies 49v.)

”Sisarusten pieni ikäkero altistaa parisuhteen tiukille, koska aikaa on rajallisesti ja aika ei vain yksinkertaisesti riitä kaiken pyörittämiseen.”
(Nainen 28v.)

Toisaalta taas koettiin, että pienellä ikäerolla lasten samat kehitysvaiheet voivat helpottaa perhe-elämää ja lähentää vanhempien parisuhdetta, esimerkiksi yhteisten tekemisten kautta. Suurella ikäerolla voi olla todennäköisempää, että lapset ovat kiinnostuneita eri asioista, jolloin myös vanhemmat joutuvat jakautumaan toisen ollessa vanhemman lapsen kanssa ja toisen nuoremman kanssa. Myös se, että lapsilla on yhteistä tekemistä, voi antaa vanhemmille enemmän omaa aikaa.

”Samanlaiset kiinnostuksen kohteet, esim. kesälomalla.” (Mies 34v.)

”Lasten pieni ikäero tukee vanhempien parempaa yhteiselämää.” (Mies 35v.)

Vastaajat olivat huolissaan äidin terveydestä ja arveltiin, että liian lyhyellä ikäerolla äidin elimistö ei ehdi palautua synnytyksestä ja imetyksestä.

”Jos on useita lapsia, on varmasti raskasta, jos he syntyvät lyhyin välein.
Äidin elimistö ei ehdi toipua, ja lastenhoito on rankkaa.” (Nainen 75v.)

Aineistossa näkyi se, että lapsen iän ja kehitysvaiheen huomiointia pidettiin tärkeänä lapsen kehityksen kannalta ja pidemmän ikäeron nähtiin mahdollistavan tämä paremmin. Vastaajat katsoivat, että vaikka ikäero on pieni, kehitysvaiheessa voi silti olla isoja eroja, joten lapsia ei voi kohdella samalla tavalla. Vanhemmilla nähtiin myös olevan enemmän voimavaroja ja aikaa kummankin lapsen yksilölliselle huomiointille pidemmällä ikäerolla. Negatiiviseksi puoleksi lyhyessä ikäerossa nähtiin erityisesti se, että esikoinen joutuisi kasvamaan isoksi liian nopeasti uuden vauvan myötä ja katsottiin myös, että suurella ikäerolla vanhemman on helpompi antaa jakamaton huomionsa yhdelle lapselle kerrallaan ja näin luoda kiinteä suhde lapseen.

”Pienellä ikäerolla olevia lapsia tulee helposti kohdeltua kuin kaksosia, eikä niin, mitä ikätaso vaatisi.” (Nainen 38v.)

”Kun ikäeroa on n. 3 vuotta (mikä ei ole mielestäni pitkä ikäero!), niin kaikki em. asiat sujuvat parhaimmalla mahdollisella tavalla. Silloin

molemmille lapsille on selkeästi enemmän aikaa ja vanhemmilla on myös voimia.” (Nainen 52v.)

”Jokaisen lapsen pitäisi saada olla pieni ja hoivan kohde tarpeeksi pitkään, jotta kiintymyssuhde kehittyy. Jos sisarus syntyy alle kahden vuoden ikäerolla, joutuu vanhempi kasvamaan isoksi liian nopeasti.” (Nainen 44v.)

4.2.2 Sisarusten välinen dynamiikka ja kehitys

Sisarussuhteet ovat merkityksellisiä suhteita, mutta tutkimustieto ei tue käsitystä siitä, että suhteista muodostuisi olennaisesti paremmat lähekkäin syntyneillä sisaruksilla kuin pidemmällä välillä syntyneillä. Kuitenkin tässä aineistossa ajatus sisarusten läheisyydestä, leikkikaveruudesta ja kokonaisvaltaisesta toveruudesta näyttäytyivät tärkeinä syinä hankkia lapset lähekkäin.

”Pienellä ikäerolla ystävyys on syvempi sisarusten välillä.” (Nainen 46v.)

Lapsista voidaan haluta leikkiseuraa sekä tukea ja turvaa toisilleen, mutta myös murrosiän kokemusten jakaminen sekä aikuisiän läheiset suhteet voivat olla tärkeä tehdä lapset lähekkäin. Koulun käynnin samanlaisuus ja iän tuomat yhteiset kiinnostuksen kohteet, kaverit sekä harrastukset nähtiin hyvänä asiana lyhyessä ikäerossa. Koulunkäynnin, murrosiän ja itsenäistymisen samanaikaisuus voi edesauttaa kiinteän sisarussuhteen muodostumisessa, mutta myös tehdä vanhemmat luottavaisemmiksi lastensa pärjäämisen puolesta.

”Lähes saman ikäiset voivat jakaa asioita jotka liittyvät samaan elämäntilanteeseen kuten murrosikä. Rakastumiset ja erot ja muut murrosikäen liittyvät kokemukset voivat yhdistää saman ikäisiä sisaruksia” (Nainen 52v.)

”On hyvä, että sisaruksilla voi olla yhteinen koulumatka ja vanhemman sisaruksen on helppo tukea nuorempaa.” (Mies 32v.)”

Vastaajat näkivät, että riidat ja mustasukkaisuus ovat yleisempiä lyhyellä ikäerolla. Vanhemman huomiosta kilpailemisen katsottiin aiheuttavan mustasukkaisuutta, mutta suuremmalla ikäerolla esikoisen kehittyneempi ymmärrys ja suhtautuminen pikkusisarukseen voi rauhoittaa tilannetta.

”Pieni ikäero ei todellakaan tee lapsista parempia leikkitovereita, vaan riitapukareita. Kolme vuotta ikäeroa on hyvä siksi, että vanhempi tajuaa nuoremman pieneksi ja päinvastoin, jolloin molemmilla voi olla omanlaisensa roolit.” (Nainen 61v.)

Toisaalta vastaajat näkivät myös, että riitely on luonnollinen osa sisarusuhdetta ja, että riidoista oppii hyödyllisiä sosiaalisia taitoja. Myös riitojen tasavertaisuus pienellä ikäerolla nähtiin hyvänä asiana, sillä suurella ikäerolla esikoisen saatetaan olettaa antavan aina periksi pienemmälle, jolloin esikoiselle voi tulla tunne, että vanhemmat ovat aina pienemmän puolella.

”Riitoja syntyy varmasti osittain siksi lähekkäin syntyneillä lapsilla, koska ne leikkivät enemmän yhdessä. On luonnollista, että leikeissä syntyy riitoja. Niistä oppii hyviä vuorovaikutus taitoja elämää varten.” (Nainen 44v.)

”Pienellä ikäerolla lasten riidat ovat tasavertaisempia, kovin isolla ikäerolla isompi voi tuntea itsensä niissä keinottomaksi. Tämä saattaa vanhemmille näkyä niin, että lapset selviävät konflikteistaan, mutta todellisuudessa syö esikoisen minäkuvaa ja sisarusten välistä suhdetta.” (Nainen 36v.)

Tämän tutkimuksen vastaajat huomioivat sen, että suuremmalla ikäerolla lapset oppivat valtavasti toisiltaan, mutta varsinkin nähtiin, että pienempi sisarus oppii isommalta leikkiessään tämän kanssa. Oppimisen nähtiin olevan taitavan leikkimisen oppimista, sekä sosiaalistumista. Isosisaruksen kypsyys näyttäytyi toisaalta sisarusten välistä vuorovaikutusta auttavana tekijänä kehittyneemmän ymmärryksen osalta, ja toisaalta suurempi ikäero antaa myös esikoiselle mahdollisuuden näyttää taitonsa vanhempien silmissä sekä toimia opastajana nuoremmalle sisarukselle.

”Leikkitoveruus ei vaadi saman ikäisyyttä. Isommassa ikäerossa 2,5-3 v. pienempi oppii isommalta, on taitava leikkijä jo hyvin pienenä. Isommalle on tietysti annettava myös omaa leikkiaikaa, omien saman ikäisten kavereiden kanssa, mutta usein pienellä taiturilla on osansa niissäkin!” (Nainen 36v.)

”3 vuotta on ollut juuri sopiva ikäero: 3v haluaa luonnostaan olla pätevä ja "iso". Hän myös osaa jo suhtautua pienempään empaattisesti ja ymmärtäväisesti. (Nainen 36v.)

Se, että suurella ikäerolla esikoinen auttaisi vanhempia nuoremman sisaruksen hoidossa, nousi perusteluissa esiin sekä hyvänä että huonona puolena. Pidemmällä ikäerolla esikoisen nähtiin voivan auttaa nuoremman hoivaamisessa ja tuntee tätä kautta itsenä tärkeäksi vanhempien silmissä. Toisaalta samainen tilanne nähtiin myös huonona asiana sisarusten väliselle dynamiikalle; leikkikaveruus muuttuu tällöin epätoivotuksi hoivaaja-hoivattava -suhteeksi. Huomattavasti suuremmalla ikäerolla nähtiin samanlaisia aspekteja.

”Isompi ikäero saa vanhemman sisaruksen tuntemaan itsensä tärkeäksi ”apulaiseksi”. ” (Nainen 37v.)

”Suuri ikäero mahdollistaa pienet hengähdysketket vanhemmille: voi käyttää koiran korttelin ympäri tai piipahtaa kaupassa, jos vauvan kanssa on isoja, teini-ikäisiä sisarusia.” (Nainen 38v.)

”Liian suuresta ikäerosta johtuen eivät leiki keskenään vaan vanhempi lapsi on ikään kuin hoitaja.” (Mies 33v.)

4.2.3 Perheen talous ja työ

Vastauksista käy ilmi, että aineiston vanhemmat ovat huomioineet sekä vanhempainpäivärahan että kotihoidontuen vaikuttavan lasten ikäeroihin. Pitkä ikäero lasten välissä vaikuttaa epäsuotuisasti vanhempainpäivärahaan, ja toimeentulon epävakaus voi aiheuttaa stressiä perheessä.

”Jos on yli kolmen vuoden ikäero, äiti tippuu perusäitiysrahalle, ellei käy lasten välillä töissä. Tämä on haitallista toimeentulolle ja voi lisätä stressiä perheessä.” (Nainen 36v.)

”Pieni ikäero: äiti voi olla hoitovapaalla koko ajan ja hoitaa molempia lapsia yhtä aikaa.” (Mies 53v.)

Äidin työssäkäynnin osalta perustelut jakoutuivat sekä suurelle että pienelle ikäerolle. Vanhemmat näkivät, että pidemmällä ikäerolla töihin meno lasten välissä on mukavaa vaihtelua, jonka jälkeen jaksaa uudella energialla hoitaa uutta vauvaa. Toisaalta pienellä ikäerolla töistä poissaolo jää omaksi jaksokseen ja kokonaisuus jää todennäköisesti lyhemmäksi.

”[Pitkällä ikäerolla] lasten välissä on ehtinyt palata töihin hetkeksi ja on taas jaksava äitiyslomalle ja osaa nauttia sekä vauvasta että 3-vuotiaasta taaperosta.” (Nainen 38v.)

”[Lyhyellä ikäerolla] työnantajalle helpompaa, kun on poissa töistä vain kerran.” (Nainen 35v.)

Lasten tarvikkeiden kierrätys nähtiin helpompana pienellä ikäerolla tarvikkeiden ja vaatteiden ajanmukaisuuden vuoksi, sekä siksi, että tavarat eivät tarvitsisi säilytystilaa moneksi vuodeksi. Tarvikkeiden kierrätys koettiin taloudelliseksi ja käytännölliseksi asiaksi pienellä ikäerolla. Pikkulapsivaiheessa perheellä täytyy olla isoja tavaroita, kuten rattaat, jotka vievät tilaa säilytyksessä sekä kuljetuksessa. Se, että isoista välineistä voi luopua, eikä niitä tarvitse ottaa uudelleen käyttöön, koettiin positiivisena asiana pienen ikäeron puolesta.

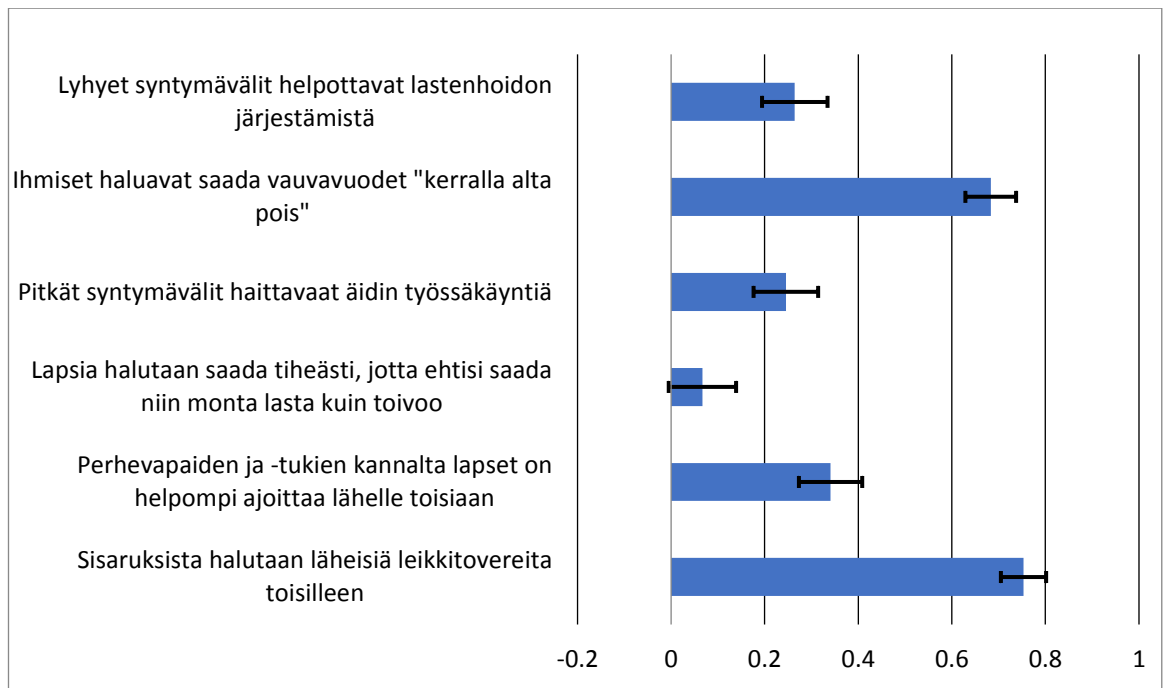
”Vaatteet ja tarvikkeet helpompi säilöä ja kierrättää, kun ikäero ei ole suuri.” (Nainen 28v.)

”[Pieni ikäero on] kustannustehokas, sillä vaatteet yms. ovat vielä tarpeeksi ajan mukaisia.” (Nainen 35v.)

”[Pientä ikäeroa puoltaa] lukuisat käytännön asiat; ei tarvitse katsoa ja hankkia rattaita 10 vuotta, urheiluvälineet voi kierrättää, jopa perheen auton voi vaihtaa rattaiden kuljettelun jälkeen normaaliksi.” (Mies 53v.)

4.3 Ikäerojen kaventumisen taustalla nähdyt syyt

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä yleisellä tasolla syntymäväliden kaventumisen taustalla vaikuttavista syistä ja niiden tärkeydestä. Vastausvaihtoehdot olivat ”ei tärkeä syy”, ”en osaa sanoa” ja ”tärkeä syy”. Lähempänä yhtä oleva keskiarvo viittaa tärkeäksi nähtyyn syyhyn ja lähempänä -1 oleva keskiarvo viittaa ei tärkeänä nähtyyn syyhyn. Kuviosta 3 nähdään, että tärkeimpinä syinä sisarusten ikäerojen kaventumiselle nähtiin vauvavuosien saaminen kerralla alta pois sekä sisarusten leikkitoveruus. Yhtäkään syytä ei nähty täysin merkityksettömäksi, mistä kertoo se, että väittämien keskiarvot pysyvät positiivisina.

Kuvio 3. Ikäerojen kaventumisen taustalla nähtyjien syiden tärkeys, keskiarvot (-1= ei tärkeä syy, 1= tärkeä syy), mukana luottamusvälit. Huom. Kuvio alkaa arvosta -0,2.

Taulukossa 4 esitellään kaventumisen taustalla nähtyjä syitä sukupuolen mukaan. Naiset näkivät yksimielisemmin kuin miehet, että ihmisten halu saada vauvuudet kerralla alta pois ja kiire lasten teossa, jotta ehtisi saada niin monta lasta kuin toivoo, ovat tärkeitä syitä ikäerojen kaventumisen takana. Sukupuoli oli myös tilastollisesti erittäin merkitsevä perhevapaiden ja tukien ajoittamisen helppoutta koskevassa väittämässä ja tässäkin väittämässä naiset olivat miehiä yksimielisempiä.

Taulukko 4. Sisarusten ikäerojen kaventumisen taustalla nähdyt syyt tarkasteltuna vastaajan sukupuolen mukaan (%).

	Sukupuoli (N)	Ei tärkeä syy	En osaa sanoa	Tärkeä syy
Lyhyet syntymävälit helpottavat lastenhoidon järjestämistä	Nainen (449)	29	13	58
	Mies (129)	37	13	50
	Yhteensä (628)	30	13	57
Ihmiset haluavat saada vauvavuodet ”kerralla alta pois” *	Nainen (449)	12	5	83
	Mies (129)	16	9	74
	Yhteensä (628)	13	6	81
Pitkät syntymävälit haittaavat äidin työssäkäyntiä	Nainen (449)	31	16	53
	Mies (129)	26	18	57
	Yhteensä (628)	30	17	54
Lapsia halutaan saada tiheästi, jotta ehtisi saada niin monta lasta kuin toivoo ***	Nainen (449)	34	15	51
	Mies (129)	59	16	26
	Yhteensä (628)	39	15	46
Perhevapaiden ja -tukien kannalta on helpompi ajoittaa lapset lähelle toisiaan ***	Nainen (449)	24	12	64
	Mies (129)	33	23	44
	Yhteensä (628)	26	14	60
Sisaruksista halutaan läheisiä leikkivereita toisilleen	Nainen (449)	9	5	86
	Mies (129)	14	6	80
	Yhteensä (628)	10	5	85

Tilastollinen merkitsevyys: * p <0.05, ** p <0.01, *** p <0.001

Seuraavaksi tarkasteltiin syntymävälien kaventumisen taustalla nähtyjä syitä vastaajien ensimmäisen intervallin mukaan. Ensimmäisen ja toisen lapsen ikäero ei näyttäytynyt tilastollisesti merkitseväksi tekijänä vastaajien näkemyksille syntymävälien kaventumisen taustalla vaikuttavista tekijöistä, paitsi väittämän ”lapsia halutaan saada tiheästi, jotta ehtisi saada niin monta lasta kuin toivoo” kohdalla. Tässä ensimmäinen intervalli oli tilastollisesti melkein merkitsevä määrittäjä näkemyksille ($p = 0.045$). Hieman useampi vastaaja lyhimmästä intervalliluokasta ei nähnyt tätä

tärkeänä syynä (44 %), kun taas pidemmän intervallien ryhmissä tämä näyttäytyi tärkeämpänä syynä. (Data ei näkyvissä.)

Ikäerojen kaventumisen taustalla nähtyjä syitä tarkasteltiin vielä vanhemmaksi tuloian mukaan, mutta tilastollisesti merkitsevää eroa ei ollut kuin lastenhoidon helppouden järjestämisen osalta ($p = 0.04$). Tämän muuttujan kohdalla kolmessa nuorimmassa vanhemmaksi tuloian ryhmässä vastaajat näkivät tämän tärkeämpänä syynä lasten ikäerojen kaventumiselle, kuin vanhimmassa vanhemmaksi tuloian ryhmässä. (Data ei näkyvissä.)

4.4 Ikäerojen kaventumisen syyt avovastauksissa

Sisarusten kaventuneiden ikäerojen takana vaikuttavia syitä haluttiin tutkia ja tietoa syventää analysoimalla vielä avovastauksia. Tulokset ovat tiivistettävissä kahteen yläkategoriaan joista ensimmäinen on *vanhemmuuden myöhentyminen* ja toinen *yhteiskunnan ja sosiaalisen ympäristön vaikutus*.

4.4.1 Vanhemmuuden myöhentyminen

Naisilla ensimmäisen lapsen keskisyntytyksikä on noussut Suomessa vuodesta 2010 vuoteen 2014 kolme kymmenystä, ollen nyt 28.6 vuotta. Kaikkien synnyttäneiden keski-ikä on myös noussut 30.1 vuodesta 30.5 vuoteen. (SVT 2015a.) Tässäkin aineistossa vastaajat näkivät, että noussut esikoisen saamisikä vaikuttaa hyvin paljon kaventuneisiin ikäeroihin.

”Ensimmäinen lapsi syntyy, kun äiti on n. 30 vuotta. Useamman lapsen tekemiseen ei jää monia vuosia aikaa, joten ne on pakko tehdä tiheässä tahdissa, jos haluaa useampia.” (Mies 33v.)

”Äitien korkeampi ikä esikoista tehdessä vaikuttaa varmasti siihen, että tehdään nopeasti, kun on tavallaan pakko.” (Nainen 37v.)

Esikoisen saamisiän nousun syyksi puolestaan esitettiin vanhempien halua jatkaa nuoruuttaan mahdollisimman pitkään, mutta naisten korkea koulutus itsessään ei saanut mainintoja.

”Naiset elävät pitkään nuoruutta ja kolmevitosina ne tajuu, että mä tahdon perheen. Ei siinä auta, kun pistää tuulemaan.” (Nainen 34v.)

Toisaalta työelämä nousi vastauksissa esiin syntymävälejä lyhentävänä tekijänä, ja on oletettavaa, että urasuuntautuneilla naisilla on myös korkea koulutus. Työelämä näkyi vastauksissa kahden suuntaisena vaikuttimena syntymävälien kaventumiselle. Ensiksikin pitkä äitiysloma lasten kanssa kotona ollessa nähtiin uraa rajoittavana tekijänä, minkä seurauksena lapset halutaan tehdä peräkkäin. Näin minimoidaan työstä poissaoloaika. Työelämän toisen suuntainen vaikutin on työn puute ja työttömyys. Vastajat ajattelivat, että mikäli ensimmäisen lapsen jälkeen ei ole työpaikkaa mihin palata, on toisen lapsen tekeminen lyhyellä aikavälillä hyvä vaihtoehto. Tällöin perheen tuet eivät laske, ja myöhemmin kun työpaikka löytyy, ei tarvitse jäädä äitiyslomalle, jos lapsilukumäärä on jo täysi.

”Lasten kanssa ei uskalleta jäädä kotiin, pelätään uran puolesta, jos isoilla ikäeroilla on vuosikautia kotona.” (Nainen 33.)

”Jos halutaan, että naiset menestyvät urallaan, niin tässä järjestyksessä: 1) ei lapsia, 2) 1 lapsi 3) lapset pienin välein. On fakta, että esim. 7 vuoden kotonaolo täysin irrottaa äidin osaamisesta ja pätevyydestä. Jopa suorittavan tason työntekijät ovat täysin ns. pihalla palatessaan töihin.” (Mies 53v.)

”Naisten pätkätyöt eli kun ei ole hyvää työtä mihin palata tehdään lapsia.” (Nainen 45v.)

4.4.2 Yhteiskunnan ja sosiaalisen ympäristön vaikutus

Näyttää siltä, että lapsen kolme vuotiaaksi kotona hoidon mahdollistava tuki on myös vanhempien mielestä tärkeä syy lasten tekemiselle peräkkäin. Myös vanhempainpäiväraha määräytyy Suomessa aikaisempien tulojen perusteella ja korvaus säilyy muuttumattomana seuraavan lapsen kohdalla, jos uuden lapsen laskettu aika on ennen kuin edellinen lapsi täyttää 3 vuotta (Kela 2014). Vastauksista välittyi se, että perhepoliittisten tukien maksimointia pidetään tärkeänä syynä ikäerojen kaventumiselle.

”Kelan tuki vaatii alle 3v ikäeron, jotta saa korvaukset ennen ensimmäistä raskautta olleiden tulojen perusteella. Tietysti pienen lapsen vanhemmalla pienemmät tulot heti lapsen jälkeen työhön paluun jälkeen. Esim. itse lääkärinä minun on välttämätöntä tehdä vähemmän lisätöitä lapsen ollessa pieni.” (Nainen 32v.)

Vastauksista kävi ilmi, että vanhemmat myös ajattelevat hyvin vahvasti ikäerojen kaventumisen taustalla olevan sosiaalisen ympäristön vaikutteet ja muiden ihmisten mielipiteet sekä painostus. Teksteissä kahden vuoden ikäerosta puhutaan toisaalta idyllinä ja tavoiteltavana perhemallin ja toisaalta tätä idylliä pidetään sosiaalisesti rakentuneena, epätodellisena mallina, jota pidetään yhteiskunnallisessa puheessa yllä. Kutsun tätä ilmiötä kahden vuoden ihanteeksi. Siihen, puhutaanko peräkkäin tehdyistä lapsista perhemallina ihannoituna vai harhaluulona ihanteesta, vaikuttavat varmasti vastaajien omat kokemukset, sillä ihminen tekee tulkintoja omien kokemusten pohjalta ja suodattaa tietoa ajattelunsa läpi. Kuitenkin vastauksista nousi esille uskomus, että peräkkäin tehtyjä lapsia ihannoidaan stereotyyppisesti, ilman kritiikkiä rankasta arjesta.

”Lapsista halutaan kaverit toisilleen, heistä halutaan läheisiä toisilleen ja niin heistä tulee.” (Nainen 56v.)

”Pienestä ikäerosta puhutaan idylliseen sävyyn, puhutaan meillä kuin se olisi ”perusjuttu”, korostaen sitä, miten sisaruksille on sitten seuraa toisistaan jne. positiivisia asioita. Liian vähän puhutaan realistisesti, mitkä asiat voivat joutua koetukselle siinä tilanteessa. Myös korostetaan ”miten lyhyt se aika on, kun lapset ovat pieniä”. Jos arki on jatkuvasti rankkaa, ja esim. tukiverkostot eivät ole vankat, pikkulapsivuodet eivät ole mikään lyhyt aika.” (Nainen 35v.)

”Kiiltopaperinen kuva leikkivistä sisaruksista ja äidin jaksamisesta, mitä erityisesti äidit ylläpitävät.” (Nainen 36v.)

”Epärealistiset haaveet ihanasta isosta lapsiperheestä, jossa lapset ovat kaikki toistensa kavereita ja putkeen tehtyjä.” (Nainen 29v.)

Myös läheiset ihmiset saattavat tahallaan tai tahattomasti painostaa uutta äitiä hankkimaan toinen lapsi heti perään, mikä kertoo myös kulttuurisesta suhtautumisesta ja ylläpidetystä mielikuvasta peräkkäin syntyneistä lapsista ihanneperhemallina.

”Ehkä myöskin yhteiskunta (muut ihmiset) painostavat siihen, että kannattaa hankkia lapset pienellä ikäerolla. Näin minulle ainakin on sanottu monelta suunnalta.” (Nainen 27v.)

”Lähipiirin vaikutus - normiutunut käytäntö joissakin piireissä, erityisesti korkeammin koulutettujen.” (Nainen 31v.)

”Usein pieni ikäero on toivottu. Sen sijaan suurempi ikäero ei ole aina toivottu. Sellainen 2-3v ikäero tuntuu olevan yhteiskunnallisesti hyväksytty, alle tai yli niin voitotellaan ja ihmetellään.” (Nainen 34v.)

Uskonto ja ehkäisyyn liittyvät kysymykset nousivat myös esiin synnä sisarusten kaventuneille ikäeroille. Vastauksia oli kirjoitettu sekä siitä näkökulmasta, että lapsia ei ole syytä suunnitella, vaan ne tulevat silloin kun niin on tarkoitettu, sekä siitä näkökulmasta, että uskonnollisuus ja ehkäisyn käyttämättömyys on lisääntynyt, mikä osaltaan vaikuttaa syntymäväliden kaventumiseen. Osa vastaajista näki myös, että imetyksen lyhytaikaisuus vaikuttaa lasten peräkkäisiin syntymiin. Se, että imetys lopetetaan aikaisin, voi johtua äidin paineesta palata nopeasti työelämään, jolloin lapsi jää kotiin isän kanssa tai menee päivähoitoon.

”Lähtökohtaisesti lapsia ei ajoiteta, niitä halutaan perheeseen.” (Mies 51v.)

”Yhä suurempi osa lapsista syntyy uskonnollisiin perheisiin, jotka ottavat lapset lahjana vastaan.” (Mies 32v.)

”Imetystä ei jatketa tarpeeksi pitkään.” (Nainen 35v.)

”Ehkäisyä ei käytetä ja imetyksen luullaan suojaavan, ”eihän me muutenkaan jakseta sekstailla”, äiti ei ota pillereitä eikä isä halua kondomia.” (Nainen 41v.)

Yhteiskunnallinen ilmapiiri tehokkuuden vaatimuksesta ja suorituskeskeisyydestä näkyi myös vanhempien mielipiteissä sisarusten ikäerojen kaventumiseen vaikuttaneista syistä. Vastaajat kokivat, että yhteiskunnassa on vallalla ilmapiiri, jossa lasten tekoon suhtaudutaan projektina muiden joukossa. Projekteissa kuuluu olla tehokas ja suoriutua mahdollisimman hyvin tuloksin mahdollisimman lyhyessä ajassa. Kaksi lasta kahdessa vuodessa on eittämättä tehokkaampaa kuin kaksi lasta kolmessa vuodessa. Lasten tekoon projektiluontoisesti suhtautuminen heijastaa työelämän vaatimuksia tehokkuudesta ja uravanhemmat saattavat kokea painetta suoriutua lasten teosta nopeasti, jotta työura kärsisi mahdollisimman vähän.

”Tehokkuuden vaade näkyy tässäkin, valitettavasti.” (Nainen 33v.)

”Lasten kanssa ei uskalleta jäädä kotiin, pelätään uran puolesta, jos isoilla ikäeroilla on vuosikausia kotona. Minusta se on surullista, kun vaan suoritetaan ja koetaan, että lapsetkin pitää vaan nopeasti tehdä.” (Nainen 33v.)

”Siihen suhtaudutaan kuin projektiin, josta täytyy suoriutua mahdollisimman pian.” (Nainen 43v.)

4.5 Ensimmäinen syntymäintervalli taustamuuttujien valossa

Seuraavaksi sisarusten ikäeroja koskevista väittämistä tehtiin faktorianalyysi, josta saatuja faktoripisteitä käytettiin regressioanalyysin ensimmäisinä selittävinä muuttujina selittämään vastaajien ensimmäistä intervallia.

Faktorianalyysi

Mielekkäimmäksi vaihtoehdoksi muodostui neljän faktorin kokonaisuus (taulukko 5). Ensimmäinen faktori sai nimekseen ”työ, hyvinvointi ja parisuhde”. Sille latautui alkuperäiset muuttujat ”vanhempien työssäkäynnin kannalta on parempi”, ”äidin terveyden ja jaksamisen kannalta on parempi” sekä ”vanhempien parisuhteen kannalta on parempi”. Toinen faktori sai nimekseen ”leikkikaveruus, huolehtiminen ja läheisyys”. Sille latautui muuttujat ”sisarukset ovat toisilleen leikkikavereita”, ”sisarukset oppivat huolehtimaan toisistaan” ja ”sisarusten välinen suhde jää helposti etäiseksi”. Kolmannelle faktorille latautui muuttujat ”sisarukset riitelevät enemmän” ja ”sisarukset ovat toisilleen mustasukkaisia” ja tämä faktori sai nimekseen ”riitely ja mustasukkaisuus”. Viimeiselle faktorille latautui muuttujat ”sisarukset ovat toisilleen mustasukkaisia”, ”on vaara, ettei esikoinen saa tarpeeksi huomiota” ja ”on vaara, ettei viimeksi syntynyt saa tarpeeksi huomiota” ja tämä faktori sai nimekseen ”huomiointi ja mustasukkaisuus”.

Kaikki neljä faktoripistettä on tulkittu niin, että suurella ikäerolla näitä ominaisuuksia on enemmän tai ne voivat paremmin. Ensimmäisen faktorin osalta siis suurella ikäerolla työ, hyvinvointi ja parisuhde voivat paremmin. Toisen faktorin osalta suurella ikäerolla lapset ovat leikkikavereita toisilleen, oppivat huolehtimaan toisistaan ja tulevat helpommin läheisiksi. Kolmas faktoripiste on tulkittavissa niin, että suurella ikäerolla sisarukset riitelevät enemmän ja ovat mustasukkaisia toisilleen. Neljäs faktori ilmaisee, että lasten huomiointi on helpompaa suurella ikäerolla, mutta mustasukkaisuutta on enemmän.

Taulukko 5. Muuttujien yhdistäminen faktorianalysilla

	1. Työ, hyvinvointi, parisuhte	2. Leikkikave- ruus,huoleh- timinen ja läheisyys	3. Riitely, mustasukkai- suus	4. Huomiointi ja mustasukkai- suus	Kommunali- teetti
Sisarukset ovat toisilleen					
leikkikavereita	.09	.73	.06	.06	.53
Sisarukset riitelevät					
enemmän	-.09	-.03	.75	-.05	.59
Sisarukset oppivat					
huolehtimaan toisistaan	.22	.30	-.15	-.09	.32
Sisarukset ovat toisilleen					
mustasukkaisia	.01	.00	.34	.36	.35
Sisarusten välinen suhde					
jää helposti etäiseksi	.07	-.58	.05	.07	.36
On vaara, ettei esikoinen					
saa tarpeeksi huomiota	.01	-.08	.05	.47	.27
On vaara, ettei viimeksi					
syntynyt					
saa tarpeeksi huomiota	-.15	.03	-.09	.55	.36
Vanhempien työssäkäynnin					
kannalta on parempi	.41	.16	.01	-.02	.26
Äidin terveyden ja					
jaksamisen					
kannalta on parempi	.64	-.06	-.09	-.15	.58
Vanhempien parisuhteen					
kannalta on parempi	.87	-.04	-.05	.00	.77
Ominaisarvo	3.46	1.23	.98	.87	

Estimaatio menetelmä: Principal Axis Factoring.

Rotaatio menetelmä: Oblimin with Kaiser Normalization.

Regressioanalyysi

Faktoriansalyysista saatuja faktoripisteitä käytettiin regressioanalyysissä ensimmäisenä selittävänä tekijänä selittämään vastaajien ensimmäistä syntymäintervallia (malli1). Mallissa 2 vakioitiin taustamuuttujiksi sukupuoli, vanhemmaksi tuloikä ja omien lasten lukumäärä. Tulokset on koottu taulukkoon 6. Ensimmäisestä mallista nähdään, että vain toiselle faktorille latautuminen on tilastollisesti merkitsevää intervallin ennustamisessa. Tälle sisarusten suhteita koskevalle faktorille latautuminen indikoi intervallin pidentymistä noin puolella vuodella ($B= 0.516$). Leikkikaveruuden, sisarusten toisistaan huolehtimisen ja keskinäisen läheisyyden pitäminen parempana suurella ikäerolla siis ennustaa intervallin pidentymistä puolella vuodella. Ensimmäisen mallin selitysaste jää alhaiseksi (8.3%) ja ainoa tekijä, jolla näyttäisi olevan merkitystä intervallin ennustamisessa, on toinen faktoripiste.

Toisessa mallissa vakioitiin vanhemmaksi tuloikä, sukupuoli ja omien lasten lukumäärä. Mallin selitysaste nousee hieman (yht. 11.2%), mutta jää silti alhaiseksi. Aluksi havaittujen yhteyksien suunta ei muutu, mutta vaikutukset hieman heikkenevät. Toinen faktoripiste on edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevä selittäjä, luottamusvälin ollessa myös positiivinen ja suhteellisen pieni. Vanhemmaksi tuloikä näyttää olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä ja luottamusväliltään pieni ($-0.1...-0.032$) selittäjä. Sen vaikutus ei kuitenkaan ole suuri ($B= 0.066$), eli jokainen ikävuosi lyhentää ensikertalaisen vanhemman ennustettua syntymäväliä alle kuukaudella. Sukupuoli ei näyttäyty tässä aineistossa tilastollisesti merkitsevänä tekijänä syntymäintervallien ennustamisessa. Kahden lapsen vanhempiin verrattuna kolmen, neljän ja viiden tai sitä useamman lapsen vanhemmilla näyttää olevan lyhemmät intervallit, mutta vain kolmen lapsen vanhemmuudella on tilastollista merkitsevyyttä. Viiden tai sitä useamman lapsen vanhemmuus puolestaan näyttää ennustavan intervallin kaventumista melkein vuodella ($B=0.969$), ollen myös tilastollisesti erittäin merkitsevä. On hyvä kuitenkin huomioida, että vastaajista vain kuudella prosentilla oli viisi tai sitä useampia lapsia.

Taulukko 6. Taustamuuttujien yhteys vastaajien ensimmäiseen intervalliin

Malli	B	95 % luottamusväli	
		Alempi	Ylempi
1 Vakio	2.736	2.582	2.891
1. Työssäkäynti, hyvinvointi ja parisuhde	.167	-.121	.454
2. Leikkikaveruus, huolehtiminen, läheisyys	.516***	.291	.74
3. Riitely, mustasukkaisuus	-.126	-.38	.128
4. Huomiointi ja mustasukkaisuus	-.024	-.378	.329
Selitysaste: 8.3 %			
2 Vakio	4.765	3.774	5.756
1. Työssäkäynti, hyvinvointi ja parisuhde	.155	-.131	.44
2. Leikkikaveruus, huolehtiminen, läheisyys	.482***	.259	.704
3. Riitely, mustasukkaisuus	-.085	-.338	.169
4. Huomiointi ja mustasukkaisuus	-.058	-.412	.297
Vanhemmaksi tuloikä	-.066***	-.1	-.032
Mies	.251	-.153	.654
3 lasta	-.455*	-.803	-.106
4 lasta	-.468	-1.069	.133
5 lasta tai enemmän	-.969**	-1.664	-.274
Selitysaste: 11.2 %			

Tilastollinen merkitsevyys: * p <0.05, ** p <0.01, *** p <0.001

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Sisarussuhteiden osalta pientä ikäeroa perusteltiin sisarusten leikkikaveruudella, läheisyydellä sekä kokonaisvaltaisella ja läpi elämän kestäväällä toveruudella ja tuella. Vaikka pitkää ikäeroa perusteltiin vähemmällä riitelyllä ja mustasukkaisuudella, nähtiin myös, että sisarukset oppivat riidoista hyödyllisiä sosiaalisia taitoja elämää varten. Ikäerot koettiin jaksamisen kannalta kahdella tavalla. Ensinnäkin pidemmällä ikäerolla esikoinen on jo varsin omatoiminen seuraavan lapsen syntyessä ja vanhemmat ovat todennäköisemmin ehtineet nukkua jonkin aikaa paremmin ilman yöheräilyjä. Toiset vanhemmat taas kokivat jaksamisen parempana, jos lapset ovat syntyneet lähekkäin ja vauvavuodet suoriutuvat kerralla pois alta. Lyhyttä ikäeroa siis perusteltiin sillä, että

valvomisen ja ”vaippasirkuksen” jaksaa, kun tietää, että kohta helpottaa. Sekä lyhyttä että pitkää ikäeroa perusteltiin molempia myös vanhempien, ja varsinkin äidin, työssäkäynnin helppoudella.

Tärkeimmiksi syiksi ikäerojen kaventumiselle vanhemmat näkivät vauvavuosien saamisen kerralla alta pois sekä halun saada sisaruksista läheisiä leikkitovereita toisilleen. Naiset näkivät myös perhevapaiden ja tukien järjestämisen helppouden tärkeäksi syyksi, mutta miehet eivät olleet tästä niin yksimielisiä.

Tässä työpaperissa esiteltyjen tulosten perusteella vaikuttaisi siltä, että lasten ikäeroja perustellaan omien kokemusten kautta niin, että näkemykset ja mielipiteet vastaavat omassa elämässä vallitsevaa tilannetta ikäerojen osalta. Ihminen pyrkii sopeutumaan ympäristöönsä ja erilaisiin elämäntilanteisiin, sekä näkemään asiat parhain päin. J.P. Roos (1985) kutsuu tätä sopeutumista sisäiseksi elämönhallinnaksi. Vanhemmat perustelevat valintojaan näin jälkikäteen ja tekevät niitä oikeutetuksi erilaisin argumentein. Syy-seuraussuhteita on haastavaa määritellä tällaisessa tutkimuksessa, mutta vanhemmat tuntuvat sopeutuneen lastensa ikäeroihin ja näkevän ne parhaina mahdollisina ja näin toteuttavan Roosin tarkoittamaa sisäistä elämönhallintaa. Sisäisen elämönhallinnan tulkintaa tukee myös monimuuttujamenetelmällä havaittu seikka vanhempien käsityksestä sisarusten sujuvammasta dynamiikasta pitkällä ikäerolla ja näiden näkemysten vaikutuksesta ennustettuun syntymäintervalliin.

Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että yhteiskunnassa vallitsee kahden vuoden ikäeron ihanne. Tähän ihanteeseen kuuluu sosiaalinen paine yleisesti hyväksytystä kahden vuoden ikäerosta sisarusten välillä sekä epärealistinen käsitys lapsiperheen arjesta lyhyellä ikäerolla. Vaikka vanhempia ei suoranaisesti painostettaisikaan hankkimaan seuraavaa lasta heti ensimmäisen jälkeen, vaikuttaa lähipiiriin ja muiden kanssaihminen toimintatavat sekä mielipiteet omiin ajatuksiin sisarusten sopivasta ikäerosta.

Ajatus kahden vuoden ikäeron ihanteesta sopii myös suorituskeskeiseen yhteiskuntaan, missä lastenhankintaan suhtaudutaan projektina tulosvaatimukset huomioiden. Työelämän vaatimukset heijastuvat vahvasti yksilöiden perhe-elämään ja lapsia saatetaan suunnitella työelämän ehdoilla, kuten tässä tutkimuksessa on tullut ilmi. Riitta Jallinojan (1985, 21) mukaan perhekäsitykset ovat jaettavissa kahteen kärjistettyyn pääryhmään. Ensimmäinen on familistinen perhekäsitys, jossa perheen etu on tärkein ja muut elementit ovat alisteisia perheelle. Toinen pääryhmä on individualistinen perhekäsitys, joka korostaa yksilön etuja ja oikeuksia perheen yli ristiriitatilanteissa. Tässä tutkimuksessa esiin tullut perhekäsitys on puolestaan alisteinen työelämän vaatimuksille ja opituille käytännöille, ja ei siksi sovi kovin hyvin Jallinojan perhekäsityksiin.

Jallinojan (2006, 147) mukaan työn ja perheen yhteensovittamista koskeva keskustelu voidaan nähdä niin, että esiin on nostettu vastakkain kaksi elämänarvoa, työ ja perhe.

Arvoista puhuttaessa keskustelu muodostuu valintakysymykseksi, joka jokaisen on ratkaistava omien arvojen mukaisella tavalla. Se, haluaako vanhempi, eli käytännössä äiti, olla yhtäjaksoisesti poissa töistä vai käydä kahden, kauempana toisistaan syntyneiden, lasten välissä töissä, voidaan nähdä myös valintakysymyksenä. Käytännössä kuitenkin vanhemmilla ei ole aina mahdollisuuksia tehdä tätä valintaa. Esimerkiksi oman työajan säätelyn mahdollisuus ei ole itsestään selvyyttä. Jos töitä ei ole mahdollista tehdä lyhennetyllä työajalla, voi se rajoittaa halua mennä lasten välillä töihin ja laittaa pieni lapsi kokopäiväisesti päivähoitoon.

Jallinoja (2006, 149) nostaa esille merkittävän huomion siitä, että valinnasta puhuttaessa keskitytään vain työmäärään, jota jokainen pystyisi vähentämään itse, jos vain haluaisi elää oikeiden arvojen mukaisesti. Puheenvuoroissa ei nosteta esiin mahdollisuutta, että vanhempi jäisi kokonaan kotiin pidemmäksi aikaa hoitamaan lasta. Mielestäni tämä on olennainen kysymys tämän tutkimuksen näkökulmasta. Voidaan pohtia, onko vanhemmuuden tukien sitominen edellisiin palkkatuloihin kolmen vuoden säännöllä perusteltua. Kolmen ja neljän vuoden välissä oleva ikäero on terveyden ja hyvinvoinnin riskien minimoimisen kannalta toimiva, mutta jos tulot on sidottu tiukasti kolmen vuoden sääntöön, saattavat vanhemmat yrittää seuraavaa lasta ajoissa, koska aina seuraava lapsi ei tule silloin kun on suunniteltu. Tämä ajoissa oleminen ja vastoinkäymisiin varautuminen saattaa kustantaa yhteiskunnalle viimekädessä enemmän terveydenhuoltokulujen ja sairauspoissaolojen myötä, kuin tiukan kolmen vuoden säännön höllentäminen. Perheen toimeentulo pitäisi siis olla turvattu vanhempainpäivärahan ja kotihoidontuen osalta, vaikka lasten välillä olisikin enemmän kuin kolme vuotta, mutta myös työn ja perheen mielekkäästä yhteensovittamisesta pitäisi tehdä aidosti mahdollista kaikille.

Kommentit, kuten *”kerralla unettomat yöt ja vauva-arki tulee kärsittyä, ettei tarvitse montaa kertaa aloittaa alusta”*, kertovat siitä, että vauvaperheen arki koetaan hyvin raskaaksi. Tämän asian kohdalla tulisi selvittää, mitkä asiat vauva-arjessa koetaan raskaimpina ja sellaisina, että ne halutaan ”kärsiä” kerralla alta pois. Vanhemmille tulisi pystyä tarjoamaan tukea näiden asioiden kohdalla, jotta niistä ei muodostuisi terveyttä ja hyvinvointia vaarantavia tekijöitä. Näyttää siltä, että unen puute on yksi tällainen tekijä, joten esimerkiksi nukahtamisongelmista kärsivien lasten vanhemmille tulisi tarjota enemmän apua. Jo nyt neuvoloissa on tarjolla uniongelmiin diagnoosia ja hoitoa (esim. THL 2015), mutta voi olla, että vanhemmat eivät ole tietoisia näistä palveluista tai resurssipuutteiden vuoksi ne eivät ole kaikkien saatavilla.

Joidenkin tutkimusten mukaan suurempi ikäero voi olla optimaalinen, jotta sisarukset stimuloisivat toisiaan henkisesti eikä konflikteja syntyisi niin paljon (Teti ym. 1989, 132-134; Furman ja Buhrmester 1985, 457). Jan Parker ja Jan Stimpson (2004, 20) muistuttavat, että ”optimaalinen” on tutkijoiden ammattikieltä, eikä ole olemassa yhtä optimaalista syntymäväliä, joka olisi riippumaton lapsen luonteesta ja temperamentista sekä siitä hetkestä ja tilanteesta mihin lapsi syntyy. Myöskin on hyvä

huomioida pitkistä ja lyhyistä syntymävälillä puhuttaessa, että perusteellinen määrittely tulisi tehdä ennen keskustelun aloittamista. Tämän tutkimuksen kyselylomakkeen kysymyksenasettelussa lyhyenä syntymävälinä pidettiin korkeintaan kahden vuoden väliä ja pitkänä puolestaan yli kolmen vuoden väliä. Tarkalleen ottaen tällaisessa kysymyksenasettelussa huomioimatta jäävät syntymävälit, jotka ovat kahden ja kolmen vuoden välissä. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että vastaajat ovat ajatelleet lyhyen syntymävälillä tarkoitettavan väliä joka alkaa numerolla kaksi, eli kaikki alle kolmen vuoden välit. Vanhempien avovastauksissa oli myös kritiikkiä siitä, että kaikki eivät ajattele kolmen vuoden välin olevan vielä *pitkä* syntymäväli. Tässä kohtaa voisi olla syytä miettiä julkista puhetapaa pitkistä ja lyhyistä syntymävälillä ja tarvetta uudelleen määrittelylle, mikä voisi osaltaan muuttaa kahden vuoden ikäeron ihannetta.

Mietittäessä perhepoliittisia suosituksia syntyvyyteen vaikuttamiseksi on hyvä muistaa, että ihmiset eivät suunnittele elämäänsä ja niinkin tärkeää asiaa kuin lasten hankintaa rationaalisesti yrittäen maksimoida hyödyn ja minimoida kustannukset. Anneli Miettinen (2015, 80) muistuttaa, että perhepolitiikan vaikutusten arvioiminen väestön lastenhankinta-aikeisiin on haastavaa, sillä perheiden ajatuksiin vaikuttavat myös monet muut seikat, kuin yhteiskunnan tuet. Myös voi olla vaikea arvioida vaikuttiko esimerkiksi lapsilisien korotus syntyvyyteen, vai jokin muu asia, joka oli meneillään yhteiskunnassa.

Tämän tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä koko suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta ne antavat osviittaa vähän tutkitusta aiheesta ja ehkäpä myös suuntaa mihin päin tästä olisi hyvä jatkaa. Tässä esiin tullut sisäinen elämänhallinta ja sopeutuminen ikäerojen perusteluissa olisi hyvä ottaa jatkotutkimuksen alle ja katsoa onko niin, että tutkimustieto muun muassa ikäerojen vaikutuksesta sisarusten suhteisiin ei tavoita vanhempia. Koska tässä tutkimuksessa ei tiedetä vastaajien sosioekonomisesta asemasta mitään, olisi tärkeää tutkia koulutuksen ja tulojen vaikutusta mielipiteisiin. Varsinkin korkeasti koulutettujen naisten näkemyksiä sisarusten ikäeroihin vaikuttavista tekijöistä olisi hyvä tutkia, sillä he ovat aiempien tutkimusten mukaan riskiryhmää lyhyiden syntymävälillä kehityksessä.

Tutkimusta tehdessä huomasin, että lähes jokaisella on oma käsitys siitä, mikä on sopiva ikäero sisarusten välillä. Vanhemmat saattavat suunnitella ja pohtia tätä hyvin tarkkaan tai toisaalta saattavat olla suunnittelematta lainkaan. Kuitenkin yhteiskunnalliset, taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet tulisivat olla sellaiset, että ne eivät kannusta eivätkä varsinkaan pakota vanhempia hyvinvointia uhkaaviin perheellistymisen käytäntöihin.

LÄHTEET

Azar, Beth (2000) A web of research: They're fun, they're fast, and they save money, but do Web experiments yield quality results? *Monitor on Psychology* 31(4): 42–47.

Basso, Olga, Olsen, Jørn, Knudsen, Lisbeth B. & Chirstensen, Kaare (1998) Low birth weight and preterm birth after short interpregnancy intervals. *American Journal of Obstetrics and Gynecology* 178(2): 259–263.

Berg, Venla & Rotkirch, Anna (2014) Faster transition to the second child in late 20th century Finland: A study of birth intervals. *Finnish Yearbook of Population Research XLIX*, 73–86.

Birnbaum, Michael H. (2000) *Psychological experiments on the Internet*. San Diego, CA: Academic Press.

Buckles, Kasey & Munnich, Elizabeth (2012) Birth spacing and sibling outcomes. *Journal of Human Resources* 47(3): 613–642.

Cheslack-Postava, Keely, Liu, Kayuet & Bearman, Peter S. (2011) Closely spaced pregnancies are associated with increased odds of autism in California sibling births. *Pediatrics* 127(2): 246–253.

Conde-Agudelo, Agustin & Belizán, José M. (2000) Maternal morbidity and mortality associated with interpregnancy interval: cross sectional study. *British Medical Journal* 321(7271): 1255–1259.

Conde-Agudelo, Agustin, Rosas-Bermúdez, Anyeli & Kafury-Goeta, Ana Cecilia (2006) Birth spacing and risk of adverse perinatal outcomes: A meta-analysis. *Jama* 295(15): 1809–1823.

Crowne, Sarah Shea, Gonsalves, Kay, Burrell, Lori, McFarlane, Elizabeth & Duggan, Anne (2012) Relationship between birth spacing, child maltreatment, and child behavior and development outcomes among at-risk families. *Maternal and Child Health Journal* 16(7): 1413-1420.

De Weger, Frederike J., Hukkelhoven, Chantal W. P. M., Serroyen, Jan, te Velde, Egbert R. & Smits, Luc J. M. (2011) Advanced maternal age, short interpregnancy interval, and perinatal outcome. *American Journal of Obstetrics and Gynecology* 204(5): 421.e1 – 421.e9.

Finnpanel (2015a) *Tv-mittaritutkimuksen tuloksia [verkkojulkaisu]*. [Viitattu 7.1.2016].

Firdous, Nighat, Qureshi, Ambreen, Manzoor, Rehina & Pandit, Basharat (2014) Impact of interpregnancy interval on perinatal outcome. *JK Practioner* 19(3/4): 75–59.

- Fuentes-Afflick, Elena & Hessel, Nancy A. (2000) Interpregnancy interval and the risk of premature infants. *Obstetrics and gynecology* 95(3): 383–390.
- Furman, Wyndol & Buhrmester, Duane (1985) Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development* 56(2): 448–461.
- Galdikas, B.M. & Wood, J.W. (1990) Birth spacing patterns in humans and apes. *American Journal of Physical Anthropology* 83(2): 185–191.
- Gemmill, Alison & Lindberg, Laura (2013) Short interpregnancy intervals in the United States. *Obstetrics and Gynecology* 122(1): 64–71.
- Gosling, Samuel D., Vazire, Simine, Srivastava, Sanjay & John, Oliver P (2004) Should we trust web-based studies? A comparative analysis of six preconceptions about internet questionnaires. *American Psychologist* 59(2): 93–104
- Grisaru-Granovsky, Sorina, Gordon, Ethel-Sherry, Haklai, Ziona, Samueloff, Arnon & Schimmel, Michael M. (2009) Effect of interpregnancy interval on adverse perinatal outcomes —a national study. *Contraception* 80(6): 512–518.
- Grundy, Emily & Kravdal, Øystein (2014) Do short birth intervals have long-term implications for parental health? Results from analyses of complete cohort Norwegian register data. *Journal of Epidemiology and Community Health* 68(10): 958–964.
- Hoem, Jan M. (1993) Public policy as the fuel of fertility: Effects of the policy reform on the pace of childbearing in Sweden in the 1980s. *Acta Sociologica* 36(1): 19–31.
- Iltalehti 10.1.2015 Sisarusten syntymävälit ovat kaventuneet [verkkojulkaisu]. [Viitattu 4.1.2016]. Saantitapa:
http://www.iltalehti.fi/perhe/2015010818986634_pr.shtml
- Jallinoja, Riitta (1985) *Johdatus perhesosiologiaan*. Helsinki: WSOY
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kansaneläkelaitos (Kela) (2014) Vanhempainpäivärahojen määrä [verkkojulkaisu]. *Vanhempainpäivärahat määrä ja maksaminen*. [Viitattu 31.3.2016].
- Kouvolan Sanomat 7.1.2015 Suomalaiset sisarukset syntyvät aiempaa tiheämmin [verkkojulkaisu]. [Viitattu 4.1.2016].
- Krantz, John H. & Dalal, Reeshad (2000) Validity of Web-based psychological research. Teoksessa Michael H. Birnbaum (Toim.) *Psychological experiments on the Internet*. San Diego, CA: Academic Press. 35–60.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11(1): 3–12.

Lainiala, Lassi (2014) *Perhepolitiikka kriisin aikaan*. Perhebarometri. Katsauksia E 48/2014. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Lalive, Rafael & Zweimüller, Jese (2009) How does parental leave affect fertility and return to work? Evidence from two natural experiments. *The Quarterly Journal of Economics* 124(3): 1363-1402.

Maailman terveysjärjestö (WHO) (2007) Report of a WHO Technical Consultation on Birth Spacing. Geneva, Switzerland, 13–15 June 2005.

Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) Vanhempainnetti (2015) Mitkä asiat vaikuttavat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.1.2015.].

Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Perhebarometri. Katsauksia E49/2015. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) *Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet*. Perhebarometri. Katsauksia E 34/2008. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Moisio, Jenni (2016) Kahden vuoden paradigma ja muita näkemyksiä – Vanhempien ajatuksia sisarusten ikäeroihin vaikuttavista tekijöistä. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Nabukera, Sarah K., Wintage, Martha Slay, Salihu, Hamisu M., Owen, John, Swaminathan, Shailender, Alexander, Greg R. & Kirby, Russell S. (2009) Pregnancy spacing among women delaying initiation of childbearing. *Archives of Gynecology and Obstetrics* 279(5): 677–684.

Official Statistics of Finland (OSF) (1975) *Population Census 1970, Volume XV. Fertility Study*. (No. VI C: 104). Helsinki: Statistics Finland.

Parker, Jan & Stimpson, Jan (2004) *Sisarussuhteet – Kilpailua ja rakkautta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava

Rawlings, James S., Rawlings, Virginia B. & Read, John A. (1995) Prevalence of low birth weight and preterm delivery in relation to the interval between pregnancies among white and black women. *The New England Journal of Medicine* 332(2): 69–74.

Read, Sanna, Grundy, Emily & Wolf, Douglas A. (2011) Fertility history, health, and health changes in later life: a panel study of British women and men born 1923–49. *Population Studies* 65(2): 201–15.

Riordan, D., Morris, C., Hattie, J. & Stark, C. (2012) Interbirth spacing and offspring mental health outcomes. *Psychological Medicine*, 42(12): 2511–2521.

Roos, JP. (1985) *Elämäntapaa etsimässä*. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki: Tutkijaliitto.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2015a) *Suomen tilastollinen vuosikirja 2015*. Helsinki: Tilastokeskus

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2015b) *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkójulkaisu]*. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 6.1.2016].

Teti, Douglas M., Gibbs, Elizabeth D. & Bond, Lynne A. (1989) Sibling Interaction, Birth Spacing, and Intellectual/Linguistic Development. Teoksessa Patricia Goldring Zukow (toim.) *Sibling Interaction Across Cultures. Theoretical and Methodological Issues*. New York: Springer-Verlag, 117–139.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2015) Uni ja unihäiriöt [verkkójulkaisu]. *Lasten neuvolakäsikirja*. [Viitattu 6.4.2016].

Zhu, Bao-Ping, Rolfs, Robert T., Nangle, Barry E. & Horan, John M. (1999) Effect of the interval between pregnancies on perinatal outcomes. *The New England Journal of Medicine* 340(8): 589–594.

Zhu, Bao-Ping (2005) Effect of interpregnancy interval on birth outcomes: findings from three recent US studies. *International Journal of Gynecology and Obstetrics* 89(1): 25–33.2